

УДК 346(477):368:368.029

ПИТАННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВІДНОСИН ПЕРЕСТРАХУВАННЯ В ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ

Р. І. ВІННІЧУК,

*здобувач кафедри господарського права,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
м. Харків*

Розглянуто питання спеціального правового режиму відносин перестрахування у сфері страхової діяльності. Окреслено засади історичного розвитку наукової дискусії щодо співвідношення страхування і перестрахування та наголошено на становленні в сучасній господарсько-правовій доктрині парадигми спеціального правового режиму перестрахування. Запропоновано власне обґрунтування існування спеціального правового режиму в перестрахуванні.

Ключові слова: співвідношення страхування та перестрахування, правова конструкція «*sui generis*», спеціальний правовий режим відносин перестрахування.

В умовах глобалізації та інтернаціоналізації світової економіки у суб'єктів господарювання України все більше виникає необхідність збереження та захисту власних активів від різного роду ризиків, що невідворотно супроводжують будь-яку господарську діяльність. Тому особливо важливого значення для господарського обороту за ринкових умов набуває ефективне функціонування фінансових послуг, зокрема страхових і перестрахових, які у більшості розвинених країнах є стратегічною галуззю економіки [14, с. 47].

Метою статті є дослідження основних теоретико-правових підходів до змісту правового режиму відносин перестрахування.

Послуги страхування та перестрахування посідають істотне місце в третинному секторі нашої держави, незважаючи на те, що на сьогоднішній день страховий ринок України знаходиться у стані стагнації [9, с. 2]. Чинники, які визначають провідні позиції страхової діяльності в господарському обороті України, пов'язані із започаткуванням процесів лібералізації фінансового

ринку, поступовим формуванням ринкової інфраструктури держави, а також постійною необхідністю страхового захисту інтересів суспільства, держави та суб'єктів господарювання від різних несприятливих подій, які можуть завдати збитків. Як наголошено в Концепції розвитку страхового ринку України до 2010 р. (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.08.2005 р. № 369-р.), у сучасній економіці через страхування реалізується державна політика соціально-економічного захисту населення, а також формуються значні інвестиційні ресурси. Судовими установами України страхування, як система захисту майнових інтересів фізичних, юридичних осіб та держави, також визнається необхідним елементом соціально-економічної системи суспільства [33]. Окрім того, з кожним роком збільшується роль послуг перестраховування як глобального механізму перерозподілу ризиків у просторі та часі, а фахівцями спостерігаються процеси зближення перестрахових ринків різних країн світу та уніфікація правил роботи на них [11, с. 84]. Дослідники тенденцій розвитку сфери послуг наголошують, що останні актуалізують необхідність чіткого окреслення меж галузевого правового регулювання договірних відносин із надання таких послуг та посилюють потребу його вдосконалення [16, с. 183].

Що стосується функціонування ринку послуг страхування та перестраховування в Україні, то більшість фахівців, які вивчають ці фінансові послуги в Україні, визначають початковий етап їх розвитку, недосконалість законодавчих засад про страхову діяльність та неналежний рівень господарсько-правового забезпечення відносин перестраховування [7, с. 671; 11, с. 152; 12, с. 31; 15, с. 145–147; 18, с. 189; 19, с. 185; 22, с. 110; 25, с. 133; 26, с. 40; 29, с. 136; 35, с. 105–109]. Така невтішна ситуація вимагає від українського законодавця вжиття відповідних заходів щодо негайного вдосконалення законодавства, яке упорядковує дані відносини, адже успішний розвиток страхового та перестрахового ринків України неможливий без відповідного господарсько-правового забезпечення страхової діяльності. У той же час, український ринок фінансових послуг наразі знаходиться в умовах

становлення нових стратегічних підходів, які мають бути покладені в основу державної господарсько-правової політики у галузі страхової справи. Прикладом цього є поданий до Парламенту проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо викладення Закону України «Про страхування» у новій редакції» (далі – Проект № 965) [20]. Тому, відповідно до світових традицій державного впливу на страхову діяльність, українському законодавцю в означеному Проекті № 965 вбачається за необхідне визначитись в питанні спеціального режиму господарсько-правового забезпечення відносин перестраховування. Отже, зважаючи на черговий етап систематизації українського законодавства про страхову справу нового забарвлення та актуальності набуває більш як столітня дискусія у правовій доктрині щодо самостійності договору перестраховування в системі страхових правовідносин [8, с. 38–45]. Досить влучно з цього приводу писав Ю. Б. Фогельсон: «Мало кого цікавить виключно теоретичне питання про те, чи є перестраховування страхуванням, адже в усіх дослідників та, в першу чергу, у правозастосування, викликає інтерес тільки практичне питання щодо поширення правових засад регулювання страхування на відносини перестраховування» [38, с. 460].

Як було зазначено, наукові диспути навколо цієї теми були розпочаті в юридичній літературі ще з дореволюційних часів та продовжуються сьогодні. Численні наукові публікації в яких порушувались питання страхування, так чи інакше, акцентували увагу на розв'язанні даної проблеми. Починаючи ще з ХІХ ст., питанню спеціального правового режиму перестраховування приділяли увагу вітчизняні та зарубіжні науковці. Серед них варто відзначити таких, як: В. Р. Ідельсон, В. І. Серебровський, І. І. Степанов та Г. Ф. Шершеневич. Питання правовідносин страхування та перестраховування в період СРСР розглядалися К. О. Граве, О. С. Іюффе, Л. А. Лунцем, І. Б. Новицьким, В. К. Райхером, В. І. Серебровським та ін. Вагомий внесок у розв'язання проблем перестраховувальних правовідносин було зроблено також сучасними російськими (В. Ю. Абрамов, А. П. Артамонов, В. С. Белих, М. І. Брагінський,

В. В. Вітрянський, С. В. Дедіков, Л. М. Клоченко, Ю. Б. Фогельсон, А. І. Худяков, В. В. Шахов, А. К. Шихов) та українськими дослідниками страхування і перестрахування (О. В. Козьменко, С. М. Козьменко, В. Нечипоренко, Н. Б. Пацурія, В. Пузаненко, К. Г. Семенова, Е. П. Стась). Поміж іншим, у працях згаданих науковців основні суперечки розгортаються навколо того, чи є перестрахування за своєю сутністю тотожним страхуванню, або ж воно суттєво відрізняється від страхування. Деякі з правників вважають перестрахування своєю галуззю страхування, що принципово відрізняється від останнього. Інші ж дослідники дотримуються позиції, що між перестрахуванням і страхуванням не існує ніякої принципової різниці, тому перестрахування має регулюватися тими ж нормами законодавства, що й відносини страхування.

Уже у проекті Цивільного уложення Російської імперії (далі – Уложення) перестрахування згадується у статті «Інші види страхування майна» глави «Страхування». Разом із перестрахуванням у даній статті мова йшла про страхування річкових суден, посівів від знищення градом та тварин. Важливою обставиною, що містила згадана стаття, було те, що нею передбачалося застосування загальних правил Уложення про страхування до всіх зазначених відносин (у тому числі й до перестрахування) «наскільки це було можливим, зважаючи на сутність майна, яке підлягало страхуванню та властивості небезпеки» [6, с. 594]. Не викликає сумнівів, що перестрахування у проекті Уложення розглядалося як вид страхування. Законодавці царської Росії не виділяли перестрахування в окремий інститут страхування, оскільки вони вважали нескладними ті юридичні норми, які підлягали застосуванню до відносин перестрахування, але визнавали велике значення даної галузі страхування.

Відомий дослідник страхування В. І. Серебровський, підтримуючи позицію законодавців Російської імперії, зазначав, що так зване перестрахування є різновидом майнового страхування, яке полягає в тому, що відбувається притягнення основним страховиком до надання страхового

захисту іншого страховика або інших страховиків шляхом передавання їм всіх або частини ризику [27, с. 317; 28, с. 36]. Прибічником віднесення договору перестраховання до режиму договору страхування був також Г. Ф. Шершеневич [39, с. 389]. Німецький економіст і публіцист професор А. Манес [13, с. 102-107] наголошував, що страхування неможливо уявити без інституту перестраховання, який є необхідною умовою створення будь-якого страхового підприємства. Вчений розглядав перестраховання як досить розповсюджену відокремлену галузь страхової справи, яка має велике значення, але не має публічного характеру «...має цілком самостійну історію та розвиток, особливі правові підстави та мало співпадає з технікою інших видів страхування».

У науковій юридичній літературі дореволюційного періоду І. І. Степанов, на противагу В. І. Серебровському та Г. Ф. Шершеневичу, дотримувався тієї позиції, що договір страховика про передавання ризику, який прийнятий ним на страхування, не є страховим договором [30, с. 29]. У радянські часи позицію І. І. Степанова повністю підтримував В. К. Райхер. Його концепція наголошувала на самостійності договору перестраховання порівняно з договором страхування (оскільки перестраховання складає самостійний тип договорів – договорів *sui generis*¹), зважаючи на різну економічну сутність вказаних правочинів [24, с. 146]. У радянський період історичного поступу відбулася втрата страхуванням та перестрахованням свого значення як фінансових інститутів, оскільки державою було запроваджено монополію Держстраху в галузі страхування й перестраховання та встановлено переважно обов'язкове перестраховання. Відповідно до Положення про державне страхування СРСР (затверджене ЦВК СРСР та РНК СРСР 18.09.1925 р., далі – Положення) було встановлено, що страхування в усіх його видах є державною монополією Союзу РСР (ст. 1 Положення), а окрім органів Держстраху, ніякі інші органи Союзу РСР та союзних республік здійснювати операції

¹ **Sui generis** (букв. своєрідний, єдиний у своєму роді) – латинський вираз, що означає унікальність правової конструкції (акта, закону, статусу і т.д.), яка, незважаючи на наявність схожості з іншими подібними подібними

страхування не можуть (ч. 2 ст. 3 Положення).

Вказані тенденції в нормативному забезпеченні страхової діяльності за часів становлення влади в СРСР зумовили відповідне ідеологічне спрямування наукових пошуків у даному напрямку. Зокрема, К. О. Граве та Л. А. Лунц, визнаючи перестраховання ефективним засобом перенесення ризику від одного страхового підприємства на інше, все ж характеризували його як елемент буржуазної страхової справи [5, с. 7-8].

Дискусії у правовій доктрині стосовно спеціального режиму договору перестраховання тривають до цього часу. Так, М. І. Брагінський та В. В. Вітрианський вважають будь-яке перестраховання різновидом договору майнового страхування, тому й на відносини перестраховання мають поширюватися норми ЦК РФ щодо договору майнового страхування (і в першу чергу, положення ЦК РФ щодо істотних умов договору страхування) [4, с. 596]. Подібних поглядів дотримується Ю. Б. Фогельсон, вважаючи, що перестраховання має бути кваліфіковане як різновид страхування [38, с. 460], яке «...відповідно до положень ст. 967 ЦК РФ завжди є майновим страхуванням, незалежно від того, чи є пряме страхування майновим або особистим» [37, с. 74]. В. Ю. Абрамов дійшов висновку, що перестраховання є різновидом страхової діяльності, а не договору страхування, оскільки в процесі здійснення перестрахових операцій не формується новий страховий фонд, а відбувається перерозподіл та розділення поміж декількома перестраховиками страхового фонду, що був сформований раніше [1, с. 49]. На противагу іншим сучасним російським правникам, С. В. Дедіков стверджує, що у більшості держав, які є економічно розвинутими та займають провідні позиції на світовому ринку перестраховання, у законодавстві реалізована концепція щодо недопустимості поширення на відносини перестраховання законодавства, яке стосується прямого страхування [8, с. 40]. Він зазначає: «Той факт, що у перестрахованні та майновому страхуванні одноманітні об'єкти страхування – майнові інтереси, що не пов'язані з особою страхувальника ... ще не означає,

конструкціями, в цілому не має прецедентів.

що перестраховання може, а тим більше має підкорятися правовому режиму майнового страхування. Перестраховання хоча і є різновидом страхування, тим не менш має істотні відмінності від нього у правовому режимі». До поглядів С. В. Дедікова приєднується К. Е. Турбіна, яка дотримується позиції, що перестраховання є самостійним видом підприємницької діяльності в галузі страхування, якому властиві самостійне правове регулювання відносин між страховиком та перестраховиком та самостійне правове регулювання діяльності перестраховиків як на національному, так і на міжнародному страхових ринках [36, с. 32].

Дослідник відносин страхування Л. Н. Клоченко встановив, що у світовому господарстві існують два способи (моделі) законодавчого регулювання перестрахової діяльності на національному рівні [10, с. 85-86]. Перший полягає в тому, що законодавство про договір страхування такої країни не підлягає застосуванню до відносин перестраховання. Такий підхід характерний майже для всіх європейських країн, зокрема Швейцарії та Німеччини, наголошує правник. До відносин перестраховання (а також морського страхування) у вказаних країнах підлягають застосуванню лише загальні засади законодавства про страхування. На перестраховання також поширюються загальні норми цивільного законодавства, які містяться в цивільних і торгових кодексах зазначених країн. Головне значення у правовому упорядкуванні перестраховання в указаній Л. Н. Клоченко першій моделі законодавчого забезпечення перестраховання надається звичаям, діловим принципам та практиці перестраховання. Положення законодавства про страхування до відносин перестраховання можуть застосовуватись лише тоді, коли вони мають загальний характер та коли законодавство прямо не передбачає виключень. У цілому в законодавстві європейських країн, зазначає Л. Н. Клоченко, перестраховання визначається як особливе страхування, частіше – як повторне страхування перестраховиком вже застрахованого страховиком ризику.

Другий спосіб правового забезпечення державою відносин

перестраховання, за Л. Н. Ключенко, полягає в тому, що цивільне та (або) страхове законодавство такої країни містить положення, встановлені законодавством про страхування правила, які зобов'язують, за аналогією застосовувати до відносин перестраховання [10, с. 87]. Саме таким чином вирішив врегулювати питання перестраховання законодавець Російської Федерації (п. 2 ст. 967 ЦК РФ) [32, с. 265].

Незважаючи на те, що відповідні приписи статей 2, 12 Закону України «Про страхування» від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР (далі – Закон про страхування) та ст. 987 ЦК України від 16.01.2003 р. № 435-IV не містять прямих положень про загальний або спеціальний режим правового забезпечення відносин перестраховання (як це здійснено, наприклад, у ЦК РФ та законодавстві інших країн), українське правозастосування дотримується тієї позиції, що законодавче визначення перестраховання галуззю страхової діяльності зумовлює необхідність поширення правових засад регулювання страхування на відносини перестраховання. Виходячи із запропонованої вище Л. Н. Ключенко класифікації способів (моделей) правового забезпечення перестрахової діяльності, слід визнати, що вітчизняне законодавство (з огляду на його застосування) відноситься до другого способу, окресленого Л. Н. Ключенко, отже, здійснюється за моделлю, характерною для країн, що розвиваються (у порівнянні з країнами – членами Європейського Союзу). Проте на законодавчому рівні нашої держави немає імперативних норм, які б зобов'язували застосовувати законодавство про страхування до відносин перестраховання. На цьому також наголошують дослідники страхової справи в Україні [26, с. 43; 19, с.185-188]. Можливо, зважаючи на порівняно початковий етап розвитку відносин перестраховання в державі на час ухвалення Закону про страхування, український законодавець дотримувався поглядів аналогічних парадигмі законодавців царської Росії. Останні, працюючи наприкінці XIX ст. над проектом Уложення, не акцентували уваги на перестрахованні, зважаючи на його відносну простоту на той час серед інших видів страхування (страхування худоби, вогневих ризиків, посівів і т.д.). Отже, не виключено, що

законодавство України не надає відносинам перестраховання спеціального правового режиму (як це здійснено, наприклад, стосовно морського страхування у гл. VIII Кодексу торговельного мореплавства України від 23.05.1995 р. № 176/95-ВР) просто з огляду на їх «зовнішню простоту», не розповсюдженість та «нескладність» на час ухвалення Закону про страхування.

Проблема співвідношення відносин страхування та перестраховання й, відповідно, їх правового забезпечення, не залишилася поза увагою української правової доктрини. Так, К. Г. Семенова встановила ознаки, що дозволяють говорити про відносну самостійність договору перестраховання і його відмежування від однотипних договорів, зокрема від договору страхування. Основними критеріями такої різниці К. Г. Семенова вважає: суб'єктний склад, страховий ризик та порядок укладення договору. У результаті здійсненого аналізу науковець доходить висновку, що договір перестраховання є самостійним видом договору майнового страхування, який має власний об'єкт, мету та особливий суб'єктний склад [25, с. 77–81]. К. Г. Семенова вважає, що чинна ст. 987 ЦК України «Договір перестраховання» не відповідає потребам існуючої практики, оскільки не відображає позицію законодавця щодо відмінностей договору перестраховання від договору страхування. Вирішення цієї проблеми, на її переконання, «... можливе шляхом включення в окремий параграф ЦК України основних положень про договір перестраховання, які пояснювали б його сутність і визначали б неможливість прирівнювання останнього до договору страхування» [26, с. 43]. Н. Б. Пацурія також звернула увагу на розглядувану проблему [19, с. 185–188, 219–229] та, як і К. Г. Семенова, впевнена, що український законодавець не проводить поділу між страхуванням та перестрахованням – між двома різними видами підприємницької діяльності. Хоча історичний і міжнародний досвід, на її думку, здебільшого доводить необхідність відмінного регулювання страхової та перестрахової діяльності. За критерій розподілу страхування та перестраховання Н. Б. Пацурія пропонує взяти суб'єктний склад правовідносин, підстави вступу в ці правовідносини, їх економічний зміст і мету, яку

переслідують учасники цих відносин [18, с. 190]. Дослідниця наголошує, що діяльність у сфері перестраховування є самостійним, окремим та особливим видом підприємницької діяльності, який не можна ототожнювати зі страхуванням та співстрахуванням. Означене зумовлює необхідність окремого регулювання перестраховування на законодавчому рівні, зокрема шляхом прийняття Закону України «Про перестрахову діяльність в Україні» [19, с. 187, 229].

Підсумовуючи викладені погляди на співвідношення правовідносин страхування та перестраховування, вбачається, що позиція тих правознавців і дослідників страхової діяльності, які визнають договір перестраховування самостійним та особливим у порівнянні з договором страхування (що й зумовлює необхідність окремого правового забезпечення відносин перестраховування), як правило, базується на наступних аргументах:

1. Акцесорний характер зобов'язань у перестраховуванні порівняно з договором страхування, що має наслідком неможливість існування однакових правових режимів у цих відносинах [1, с. 49; 3, с. 33; 8, с. 40].

2. Різний суб'єктний склад договорів страхування та перестраховування. У перестраховуванні обидві сторони – це професійні вузькоспеціалізовані учасники перестрахового ринку, а у страхуванні страхувальник – це завжди слабка сторона, яку державі необхідно захищати та «опікати» [14, с. 53; 9, с. 41; 21, с. 141-142; 25, с. 77]. Дійсно, із суб'єктним складом відносин прямого страхування пов'язані загальні засади побудови страхового законодавства, спрямованого передовсім на захист прав та інтересів слабкої сторони договору страхування – страхувальника, яким у більшості випадків є фізична особа (споживач страхових послуг). На противагу відносинам страхування, суб'єкти перестраховальних господарських відносин є рівними конкурентними учасниками ринку у цій вузькоспеціалізованій галузі страхової справи. Тому й режим правового забезпечення перестраховування має бути іншим ніж у страхуванні.

3. Договір перестраховування зазвичай має консенсуальний характер, тоді

як договір страхування, як правило, є реальним договором [2, с. 33; 8, с. 42-43; 21, с. 142; 34, с. 120].

4. З огляду на міжнародний досвід у правовому забезпеченні перестраховання питома вага належить звичаям, діловим узвичаєнням та практиці перестраховання, на відміну від договору страхування, який чітко регулюється законодавством [10, с. 86-87; 26, с. 41]. К. Г. Семенова дійшла висновку, що в Україні основним джерелом цивільно-правового регулювання перестраховальних відносин є договір [25, с. 58].

5. За загальним правилом, у перестрахованні не існує будь-яких відносин між перестраховиком і страхувальником за основним договором, на відміну від договору страхування, де правовідносини із страхувальником складають його основний зміст [23, с. 9].

6. У порівнянні зі страхуванням, договір перестраховання майже неможливо зустріти «в чистому вигляді», оскільки він завжди представлений в одному із безлічі своїх видів, форм та поєднанні їх елементів «... і навряд чи можливо привести будь-яку типову форму договору», – зазначав більш як століття тому А. Манес [13, с. 107]².

7. Суперечливість і невідповідність багатьох правил страхування самій суті та традиціям перестраховальної діяльності. Як наголошують дослідники, різні у вказаних відносинах об'єкт, мета та страховий ризик [25, с. 77–81], страхова вартість та страхова сума об'єкта, строк дії договорів та принципи, що їм притаманні [21, с. 141-142], підходи до страхового випадку [27, с. 598], порядок укладення та припинення договору, підстави вступу в правовідносини, економічний зміст тощо. Окрім того, в перестрахованні відсутні правила страхування, на підставі яких укладається договір перестраховання, а умови перестраховання визначаються виключно договором перестраховання. У відносинах перестраховання не існує також інституту переходу прав

²Зазвичай у перестрахованні виділяють три основних форми договорів: факультативну, облігаторну та змішану. У свою чергу, облігаторні договори перестраховання діляться на пропорційні та непропорційні. У пропорційних договорах перестраховання виділяють квотні та договори ексцедента сум, в непропорційних – договір ексцедента збитків та договір ексцедента збитковості.

страхувальника до страховика на відшкодування заподіяних збитків – суброгації, оскільки даний механізм просто суперечить самій природі перестраховування [17, с. 44; 33, с. 33].

Справді, у порівнянні зі страхуванням, господарській діяльності з перестраховування притаманні такі специфічні риси, особливі поняття та унікальні юридико-технічні прийоми та засоби регулювання, які або взагалі відсутні у страхуванні, або мають інше значення та зміст. Так, загальновизнаним є існування у відносинах «повторного страхування» інституту перестрахової комісії [31, с. 366; 36, с. 36]. На противагу перестраховуванню, в послугах страхування категорію «комісія» зазвичай пов'язують з винагородою страхового посередника (страхового брокера та (або) агента). Прикладом особливих рис, понять та унікальних юридико-технічних прийомів і засобів регулювання відносин перестраховування можуть бути: «сліп», «ковер-нота», «бордеро», «депо премії», особливі умови договорів перестраховування (застереження) та принципи, що їм властиві, «тантьєма», «агрегатна франшиза», «ретроцесія», «відновлювальна премія» та ін. Вказані категорії перестраховування (та господарські відносини, що їм відповідають) взагалі не зустрічаються в прямому страхуванні. Унікальне в юридичному сенсі місце в договорах перестраховування займають перестраховальні застереження, сформовані на рівні звичаєвого права типові умови договорів перестраховування. До числа таких загальних умов договорів прийнято включати умови (застереження) про: «слідування долі страховика», «перестраховування на оригінальних умовах», «касовий збиток», «ненавмисні помилки та недоліки», «право перевірки», «застереження про нетто-утримання перестраховальника» тощо. Особливе значення перестраховування в сучасному світовому господарстві пов'язане також із виконанням ним відмінних від страхування основних економічних функцій, а саме: вторинний перерозподіл прийнятого на страхування ризику (ризиків); надання додаткового фінансового капіталу для можливості прийняття прямим страховиком ризиків на страхування; забезпечення збалансованості результатів діяльності страховика за кожний

звітний рік; створення умов для накопичення активів прямим страховиком та вплив на покращення показників платоспроможності прямого страховика та ін.

Перелічені функції перестраховування, наголошуючи на його відмінній від іншої страхової діяльності економіко-господарській складовій, додатково до унікальних юридичних рис перестраховування, свідчать, що перестраховування є особливою галуззю відносин у сфері страхової діяльності (є особливим видом страхування [17, с. 46]), оскільки послуги перестраховування є вторинними та похідними по відношенню до прямого страхування і діяльності страховика. Наявність же в перестрахованні, на відміну від страхування, безлічі спеціальних категорій (юридичних конструкцій, унікальних понять), єдиних у своєму роді принципів та засобів упорядкування цих відносин, а також згадані вище юридичні відмінності перестраховування від страхування, що їх виокремлюють фахівці, стало однією з підстав для висновку про специфічний правовий режим, який існує в цій галузі страхової діяльності. До речі, С. С. Алексєєв, зазначаючи про наявність в юридичній науці та правовідносинах особливого «режиму регулювання» певної ділянки правової матерії, стверджував, що в останньому концентрується юридична своєрідність та специфіка правового регулювання, містяться особливі комплекси прийомів і засобів регулювання, які існують виключно в певному нормативному матеріалі [2, с. 332].

З урахуванням викладеного вбачається, що правовідносини перестраховування є особливою правовою конструкцією (типу *sui generis*) у сфері страхової діяльності, а договір перестраховування – це самостійний вид договору в порівнянні з договором страхування. Такі висновки здійснено з огляду на специфічний правовий режим відносин перестраховування та економічну сутність перестраховування (забезпечує вторинний розподіл страхового фонду та надає страховий захист самим страховикам (перестраховикам)). Вказане зумовлює потребу в спеціальному господарсько-правовому забезпеченні відносин перестраховування, без поширення на перестраховування дії норм страхового законодавства (за виключенням окремих норм загального характеру). Однак,

зважаючи на відносно початковий етап розвитку послуг перестраховання в Україні, їх багатоманітність та інтернаціональність, постійне вдосконалення та інші особливості цього складного виду страхування, дослідникам перестраховання залишаються великі перспективи для подальших наукових розвідок у даному напрямку.

Висновками проведеного дослідження окремих питань юридичної доктрини щодо спеціального правового режиму відносин перестраховання є те, що правовідносини перестраховання слід визнати окремим та особливим видом господарювання у сфері страхової діяльності (правовою конструкцією типу *sui generis*), а тому вони не є тотожними страхуванню (страховим правовідносинам). Відсутність же в чинному законодавстві України нормативної складової спеціального правового режиму перестраховання зумовлює необхідність законодавчих змін з метою окремого господарсько-правового забезпечення відносин як між страховиком і перестраховиком, так і діяльності суб'єктів перестрахових відносин на страховому ринку України.

Список літератури:

1. *Абрамов В. Ю.* Проблемы гражданско-правового регулирования страховой деятельности в Российской Федерации : автореф. дисс. на соиск. учен. степ. д-ра юрид. наук : 12.00.03 / Виктор Юрьевич Абрамов. – М., 2009. – 18 с.
2. *Алексеев С. С.* Восхождение к праву. Поиски и решения / С. С. Алексеев. – М. : НОРМА, 2001. – 752 с.
3. *Артамонов А.* Основные проблемы правового регулирования перестраховочных отношений / А. Артамонов, С. Дедиков // *Хозяйство и право*. – 2011. – № 1. – С. 18–35.
4. *Брагинский М. И.* Договорное право. Книга третья: Договоры о выполнении работ и оказании услуг / М. И. Брагинский, В. В. Витрянский. – 2-е изд., стер. – М. : Статут, 2008. – 1055 с.
5. *Граве К. А.* Страхование / К. А. Граве, Л. А. Лунц. – М. : Госюриздат, 1960. – 180 с.
6. *Гражданское уложение. Книга пятая. Обязательства. Том пятый. С объяснениями.* – СПб., 1899. – С. 155.
7. *Гришин Г. В.* Давай с тобой поговорим! : в 2 кн. / Г. В. Гришин. – Алматы : Эдельвейс, 2009. – Т. I. – 744 с.
8. *Дедиков С.* Перестрахование и страховое законодательство / С. Дедиков // *Государство и право*. – 2004. – № 11. – С. 38–45.
9. *Залетов А.* Страховой рынок: новые вызовы и возможности: макроэкономические показатели и их влияние на страховой рынок / Александр Залетов // *Insurance TOP*. – 2013. – № 4 (44). – С. 2–7.
10. *Клоченко Л. Н.* Правовое регулирование перестрахования: международный опыт / Л. Н. Клоченко // *Юридическая и правовая работа в страховании*. – 2007. – № 4. – С. 85–90.

11. *Козьменко О. В.* Страховий і перестраховий ринки в епоху глобалізації : моногр. / О. В. Козьменко, С. М. Козьменко, Т. А. Васильєва. – Суми : Університетська книга, 2011. – 388 с.
12. *Козьменко О. В.* Сучасний стан і перспективи розвитку ринку перестраховання в Україні / О. В. Козьменко, А. О. Бойко // *Фінанси України.* – 2011. – № 6. – С. 24–32.
13. *Манэс А.* Основы страхового дела / А. Манэс ; [сокр. пер. с нем.]. – Репринтное изд. – М. : Изд. центр «Анкил», 1992. – 108 с.
14. *Маслова Е. Ю.* Правовые аспекты перестрахования как самостоятельного вида страховой деятельности в РФ / Е. Ю. Маслова // *Государство и право.* – 2008. – № 4. – С. 47–56.
15. *Масляева К. В.* Господарсько-правове забезпечення функціонування ринку фінансових послуг України : моногр. / К. В. Масляєва. – Х. : ФІНН, 2010. – 176 с.
16. *Мілаш В. С.* Правове регулювання договірних відносин із надання послуг за сучасних ринкових умов / В. С. Мілаш // *Вісник Національної академії правових наук України : зб. наук. пр. / [редкол. : В. Я. Тацій та ін.].* – Х. : Право, 2013. – № 2 (73). – 360 с.
17. *Нечипоренко В.* До питання співвідношення фінансових послуг перестраховання і страхування / В. Нечипоренко // *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Економіка / [відп. ред. В. Д. Базилевич].* – К. : ВПЦ «Київський ун-т», 2012. – Вип. 133. – С. 45–46.
18. *Пацурія Н. Б.* Проблеми адаптації законодавства України про страхові послуги до законодавства ЄС / Н. Б. Пацурія // *Приватне право і підприємництво.* – 2008. – Вип. 7. – К. : НДІ приватного права і підприємництва АПН України, 2008. – С. 186–194.
19. *Пацурія Н. Б.* Страхові правовідносини у сфері господарювання: проблеми теорії і практики : моногр. / Н. Б. Пацурія – Ніжин : ТОВ «Видавництво Аспект-Поліграф», 2013. – 504 с.
20. Про внесення змін до деяких законів України щодо викладення Закону України «Про страхування» у новій редакції : проект Закону України від 12.12.2012 р. № 965 // Інформаційно-правова система «ЛІГА: ЗАКОН».
21. *Пузаненко В.* Співвідношення договору страхування і договору перестраховання в українському цивільному праві / Вікторія Пузаненко // *Юридичний авангард.* – 2009. – № 1. – С. 139–143.
22. *Пузаненко В.* До питання правового регулювання перестраховання // *Підприємництво, господарство і право.* – 2010. – № 7. – С. 109–112.
23. *Пфайффер К.* Введение в перестрахование / К. Пфайффер. – М. : Анкил, 2000. – 153 с.
24. *Райхер В. К.* Общественно-исторические типы страхования / В. К. Райхер. – М., 1947. – 282 с.
25. *Семенова К. Г.* Договір перестраховання : дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук : 12.00.03 / К. Г. Семенова. – Х., 2008. – 190 с.
26. *Семенова К. Г.* Правове регулювання перестраховання: деякі аспекти / К. Г. Семенова // *Право України.* – 2005. – № 2. – С. 40–43.
27. *Серебровский В. И.* Избранные труды по наследственному и страховому праву / В. И. Серебровский. – Изд. 2-е, испр. – М. : Статут, 2003. – 558 с. – (Классика российской цивилистики).
28. *Серебровский В. И.* Страхование / В. И. Серебровский. – М. : Финансовое издательство НКФ СССР, 1927. – 75 с.
29. *Стась Е. П.* Господарсько-правове забезпечення страхування підприємницьких ризиків : дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук : 12.00.04 / Е. П. Стась. – Одеса, 2012. – 204 с.
30. *Степанов И. И.* Опыт теории страхового договора / И. И. Степанов. – Казань, 1878. – 205 с.
31. *Страховое право* : [учеб. для студентов вузов, обучающихся по специальностям:

«Юриспруденція», «Финансы и кредит»] / под ред. В. Н. Григорьева, А. Н. Кузбагарова, В. В. Шахова. – 5-е изд., перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2014. – 423 с. – (Серия «Dura lex, sed lex»).

32. Судебно-практический комментарий к страховому законодательству / В. Ю. Абрамов, С. В. Дедиков. – М. : Волтерс Клувер, 2004. – 336 с.

33. Судова практика розгляду цивільних справ, що виникають з договорів страхування : лист Верховного Суду України від 19.07.2011 р. // Вісник Верховного Суду України. – 2011. – № 8.

34. Супрун Л. Юридична природа договору перестрахування / Л. Супрун // Право України. – 2006. – № 2. – С. 116–120.

35. Теребус О. М. Перестрахування та проблеми його розвитку в Україні / О. М. Теребус // Галицький економічний вісник. – 2009. – № 2. – С. 105–109.

36. Турбина К. Е. Мировая практика государственного регулирования международного перестрахования / К. Е. Турбина // Страховое право. – 2001. – № 1. – С. 32.

37. Фогельсон Ю. Б. Сделки перестрахования по действующему законодательству / Ю. Б. Фогельсон // Государство и право. – 1997. – № 7. – С. 68–80.

38. Фогельсон Ю. Б. Страховое право: теоретические основы и практика применения : моногр. / Юрий Борисович Фогельсон. – М. : Норма ; ИНФРА-М, 2012. – 576 с.

39. Шершеневич Г. Ф. Курс торгового права / Г. Ф. Шершеневич. – Т. II. – СПб., 1908. – 389 с.

Винничук Р. И. Вопросы специального правового режима отношений перестрахования в хозяйственно-правовой доктрине.

Рассмотрены вопросы специального правового режима отношений перестрахования в сфере страховой деятельности. Очерчены основы исторического развития научной дискуссии о соотношении страхования и перестрахования. Сделано ударение на становлении в современной хозяйственно-правовой доктрине парадигмы специального правового режима перестрахования. Предложено собственное обоснование существования специального правового режима в перестраховании.

Ключевые слова: Соотношение страхования и перестрахования, правовая конструкция «sui generis», специальный правовой режим отношений перестрахования.

Vinnichuk R. I. Issues of special legal regime of reinsurance relationships in economic and legal doctrine.

The article deals with the issue of a special legal regime of reinsurance relations in the sphere (area) of insurance business. The principles of historical development of scientific debate concerning the relationship between insurance and reinsurance, are outlined and the formation of paradigm of special legal reinsurance regime in modern economic and legal doctrine, is stressed. Our own proof (evidence) of special legal regime for reinsurance, is suggested.

Key words: Insurance and reinsurance relations, legal structure «sui generis», a special legal regime of reinsurance relationships.

Розширена анотація

статті Віннічука Романа Івановича на тему: «Питання спеціального правового режиму відносин перестраховування у господарсько-правовій доктрині»

VINNICHUK R.I., researcher of the Department of Economic Law Yaroslav the Wise National Law University, Kharkiv.

Extended abstract of a paper on the subject of:
"Issues of special legal regime of reinsurance relationships in economic and legal doctrine"

Problem setting.

In a view of the Parliament of Ukraine launched the next stage of systematization of legislation on insurance business, the article focuses our attention on recent debate in legal doctrine concerning the independence of the reinsurance contract of in the system of insurance relations. Also the question of the relationship between insurance and reinsurance is set in a view of extension of legal principles regulating the insurance contract at reinsurance. As a result, the article is devoted to the issue of economic law of Ukraine, – a special legal regime of reinsurance relations in an insurance sphere.

Recent research and publications analysis.

In an article the research of basic theoretical legal approaches to the content of the legal regime of reinsurance relationships is put into practice in a historical sequence. In addition, an analysis of recent monographic publications, which emphasize this problem solving is made.

Paper objective.

The aim of the paper is to investigate the basic theoretical and legal approaches to the content of the legal regime of the reinsurance relationship.

Paper main body.

The problematic issues of economic and legal doctrine regarding the relationship between insurance and reinsurance, including the context of the spread of legal principles regulating insurance and reinsurance relationships, are investigated. . Single aspects of the historical development of scientific debate about the nature of the legal regime of the reinsurance relationship, are touched. Both, the basic legal and economic arguments that are suggested by researchers of insurance business, as the arguments of autonomy and identity of reinsurance relationships (reinsurance contract) in the sphere of insurance relations, are set up. Our attention is also paid to the establishment of paradigms of special legal regime of reinsurance relationships in modern economic and legal doctrine. Also our own research and theoretical grounding of presence of a special legal regime of reinsurance relationships in a sphere of insurance relationships, is offered.

Conclusions of the research.

This article formulates scientific and theoretical conclusions and practical recommendations that the relationship should be recognized as a certain and special kind of entities in the area of insurance (a legal structure, such as *sui generis*), and that is why they are not the same as the insurance (insurance relationships). Such conclusions have been made because of special legal regime of reinsurance relationships and economic substance of reinsurance. Thus a need of special economic and legal framework for reinsurance relationship without the spread of the rules of insurance legislation (with the exception of some general rules). The absence of the regulatory component of a special legal regime of reinsurance in going legislation of Ukraine, requires legislative changes in order to separate the economic and legal framework of relations between the insurer and reinsurer, and reinsurance relations activities of the insurance market of Ukraine.

Key words: Insurance and reinsurance relations, legal structure «*sui generis*», a special legal regime of reinsurance relationships.